

Stockholm den 20 maj 2025

R-2025/0498

Till Finansdepartementet
Fi2025/00415

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 20 februari 2025 beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet (SOU 2025:20).

Sammanfattning

Välfärden är en angelägenhet för alla medborgare. Enligt Advokatsamfundet är det en grundläggande förutsättning för väl fungerande välfärdssystem att ett organiserat och systematiskt utnyttjande av samhällets resurser motverkas genom att rättssäkra åtgärder vidtas för att förhindra överutnyttjande av och felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

Advokatsamfundet ser emellertid flera risker med att en kommunal anslutning kommer medföra en mer omfattande personuppgiftsbehandling i förhållande till vad som gäller i dag. Även om det är väsentligt att välfärdssystemets legitimitet upprätthålls, måste respekten för individens rättssäkerhet och integritet värnas.

Advokatsamfundet, som tidigare yttrat sig i nu aktuella och angränsande frågeställningar,¹ till vilka hänvisas, har avseende denna utredning flera betänkligheter mot förslagen och anser, efter en sammantagen bedömning, att samfundet inte kan ställa sig bakom dessa.

Synpunkter

Problematiken med kommunala felaktiga utbetalningar

Felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd och ersättning för personlig assistans ligger till grund för utredningen. Valfärdsbrottsligheten har fått en ny dimension genom att grovt kriminella personer kommit att driva välfärdsföretag. Enligt utredningen har detta lett till att både felaktiga utbetalningar i mångmiljonklassen och att välfärdstjänster inte tillhandahållits på avtalat sätt med personligt lidande som följd.

Advokatsamfundet anser att samhället ska arbeta för att förebygga och lagföra den allvarliga brottslighet som välfärdsbrottsligheten är. Dock anser Advokatsamfundet inte att detta lämpligast görs genom att ansluta samtliga kommuner till Utbetalningsmyndighetens system. Det integritetsintrång det innebär för individen att kartläggas på den nivån genom tillskapandet av en samverkan mellan ett kommunalt och ett statligt system, uppväger inte den vinst som samhället i stort eventuellt skulle erhålla. Systemet i Sverige är uppbyggt kring kommunernas självständighet. En variant för att förebygga och lagföra felaktiga utbetalningar på kommunal nivå är att kommunerna själva prioriterar arbetet. Den som erhåller ekonomiskt bistånd ger ibland in exempelvis kontoutdrag för att visa på vilka medel som finns på kontot. Ingivande av deklaration visar om personen i fråga har inkomster från flera håll osv. Då blir det en prövning i varje enskilt fall och i de fall det finns misstanke om oegentligheter. Advokatsamfundet anser att beivrandet av brott på kommunal nivå ska hanteras på kommunal nivå, för att individens rätt till personlig integritet ska kunna upprätthållas.

¹ Se t.ex. Advokatsamfundets remissyttranden den 29 oktober 2020 över betänkandet Kontroll för ökad tilltro – en ny myndighet för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen (SOU 2020:35), den 24 april 2020 över betänkandet Samlade åtgärder för korrekta utbetalningar från välfärdssystemen (SOU 2019:59), den 11 juni 2018 över betänkandet Bidragsbrott och underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen – en utvärdering (SOU 2018:14), den 30 augusti 2017 över betänkandet Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra (SOU 2017:37), samt den 11 maj 2009 över betänkandet Återkrav inom välfärdssystemen (SOU 2009:6).

Rätt till integritet och ett rättssäkert kontrollförfarande

Ett återkommande tema när det gäller välfärdsbrottsligheten är förslagen som avser direktåtkomst av information mellan myndigheter. Advokatsamfundet har i sina tidigare yttranden framfört att den personliga integriteten i möjligaste mån alltid måste beaktas och värnas även om det är på bekostnad av kontrollfunktionerna.

Respekt för individens personliga integritet är grundläggande i en demokrati. Advokatsamfundet anser därför att den föreslagna uppgiftslämningen och informationsinsamlingen måste underkastas ett robust regelsystem för tillvaratagande av den enskildes integritet och rättssäkerhet. En kartläggning av enskildas personuppgifter kan innebära att även förhållandevis oförargliga uppgifter skapar en totalbild av enskildas förhållanden som i sin tur innebär ett väsentligt intrång i den personliga integriteten.

Enligt Advokatsamfundets uppfattning finns mot den nu angivna bakgrunden anledning att inom ramen för den fortsatta beredningen av lagstiftningsärendet nogsamt överväga om förslaget om en kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet, verkligen kommer att fylla de syften som anges i betänkandet, liksom att därtill vara effektiva, nödvändiga och proportionerliga utifrån de sekretessbrytande bestämmelser som föreslås i förhållande till enskildas lagliga rätt till integritet och ett rättssäkert kontrollförfarande.

Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet

Till skillnad från statliga myndigheter är kommuner självstyrande och har bland annat beskattningsrätt. Kommunen är också den plats där den enskilde har sitt hem och trygghet. Utbetalningsmyndigheten har både befogenhet och möjlighet att göra dataanalyser som andra statliga myndigheter, kommuner eller regioner varken får eller kan utföra. Utifrån detta anser Advokatsamfundet att förslaget, trots de överväganden som görs av utredningen i många delar, inte ska införas. Den ordning som råder nu är den lämpligaste ordningen och arbetet mot välfärdsbrottsligheten bör organiseras på annat sätt. Mycket görs redan och det är bättre att lägga resurserna på redan pågående arbete med bibehållande av den enskildes rätt till privatliv och integritet. Respekten för individens självbestämmande och integritet är grundläggande i en demokrati.

Brotten inom välfärdssystemet rör såväl fysiska som juridiska personer.

Advokatsamfundet anser att det inom välfärdssystemet och utbetalningar rörande juridiska personer, inte finns samma skyddsintresse som för en privatperson. För att upptäcka, utreda och lagföra personer bakom bolagen bör kommunerna arbeta aktivt tillsammans med såväl lokala som nationella brottsbekämpande myndigheter. Ett införande av kommunal anslutning till Utbetalningsmyndigheten kommer med stor sannolikhet bidra i mindre mån till brottsbekämpningen av den grova organiserade brottsligheten, eftersom denna oftast är avancerad med dolda strukturer som kräver kunskap, utbildning och erfarenhet för att upptäcka.

Med beaktande av det ovan angivna avstyrker Advokatsamfundet förslagen i betänkandet.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander